

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ Α' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

της Βασιλικής Δενδρινού, Επιστημονικής Υπεύθυνης του Έργου

Στάσεις απέναντι στις ξένες γλώσσες στην Ελλάδα

Όλες οι δημοσκοπήσεις και έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα μας λένε πως οι Έλληνες τα «πάνε καλά» με τις γλώσσες. Οι γονείς θέλουν τα παιδιά τους να μάθουν μία ή περισσότερες γλώσσες όσο πιο καλά γίνεται και να πάρουν όσο το δυνατόν νωρίτερα το πιστοποιητικό γλωσσομάθειας (το «πτυχίο», όπως λανθασμένα το αποκαλεί ο πολύς κόσμος), το οποίο είναι το πολυπόθητο χαρτί που αποδεικνύει πως τα παιδιά τους πράγματι μάθανε την ξένη γλώσσα που διδάχτηκαν στο σχολείο ή το φροντιστήριο και έτσι μπορούνε πια να τα κατευθύνουν ν' ασχοληθούν με άλλα εξίσου, αν όχι πιο σημαντικά, για το μέλλον τους πράγματα! Οι νέοι συμφωνούν με τους ενήλικες. Θεωρούν πως η γλωσσομάθεια είναι απολύτως απαραίτητο εφόδιο. Αυτές τις απαντήσεις πήραμε σε μια έρευνα που πραγματοποιήσαμε το 2007, στο πλαίσιο των εργασιών του Κέντρου Έρευνας για την Αγγλική Γλώσσα του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα τη διδασκαλία, μάθηση και αξιολόγηση της γνώσης ξένων γλωσσών στην Ελλάδα. Η έρευνα έγινε σε ένα τυχαίο δείγμα 1.500 ατόμων από όλη την Ελλάδα, το οποίο περιελάμβανε νέους 12-22 ετών και γονείς 30-45 ετών. Τους ζητήθηκε να απαντήσουν ερωτήσεις, καθώς επίσης να θέσουν και εκείνοι τουλάχιστον ένα ερώτημα, σχετικό με τη γλωσσομάθεια, στο οποίο θα ήθελαν να είχαν τεκμηριωμένη απάντηση.

Η ξένη γλώσσα σε πρώιμη παιδική ηλικία

Το ερώτημα με τη μεγαλύτερη συχνότητα ήταν «Ποια είναι η πιο κατάλληλη ηλικία για να αρχίσει να μαθαίνει το παιδί ξένες γλώσσες;» Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον ερώτημα για το οποίο σήμερα πλέον μπορεί να δοθεί έγκυρη απάντηση, αφού τα πορίσματα σημαντικού αριθμού ερευνών που έχουν διεξαχθεί εντός και εκτός Ευρώπης υπογραμμίζουν ότι τα παιδιά που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα πολύ νωρίς έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν πολύγλωσσα αργότερα, ενώ παρουσιάζουν δείγματα μεγαλύτερης γνωσιακής και κοινωνικής ανάπτυξης έναντι των παιδιών που δεν γνωρίζουν άλλη γλώσσα εκτός από τη μητρική τους.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με τα πορίσματα έρευνας του Εργαστηρίου Γλωσσικής Εκμάθησης του Πανεπιστημίου Cornell στις ΗΠΑ, «τα παιδιά τα οποία μαθαίνουν μία επιπλέον γλώσσα μπορούν να συγκεντρώνονται καλύτερα, σε σύγκριση με τα μονόγλωσσα παιδιά, ακόμη και όταν υπάρχουν αντιπερισπασμοί γύρω τους». Η διαπίστωση αυτή έχει μεγάλη σημασία αφού η δυνατότητα συγκέντρωσης «σχετίζεται άμεσα με τις επιλεκτικές και ενσυνείδητες γνωσιακές διαδικασίες που απαιτεί η μάθηση». Αυτό και άλλα στοιχεία της έρευνας οδηγούν τους επιστήμονες του Cornell να υποστηρίζουν πως «τα γνωσιακά πλεονεκτήματα που απορρέουν από την πρώιμη εκμάθηση και δεύτερης γλώσσας [...] συνεισφέρουν στη μεταγενέστερη επιτυχία των νέων στο σχολικό και το ακαδημαϊκό περιβάλλον.»¹

Υπάρχουν φυσικά και πολλές άλλες μελέτες που καταδεικνύουν πως τα παιδιά που μιλούν δύο ή και τρεις γλώσσες φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερα επίπεδα αυτοεκτίμησης, σεβασμού για τους άλλους και έχουν υψηλότερο βαθμό διαπολιτισμικής επίγνωσης. Αυτά τα πορίσματα οδηγούν και την Καίτη Ζουγανέλη, Ελληνίδα εκπαιδευτικό αγγλικής με Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στον ειδικό χώρο της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης σε πολύ νεαρή ηλικία, να υποστηρίζει «όσο νωρίτερα αρχίζει το παιδί να μαθαίνει μια δεύτερη γλώσσα τόσο καλύτερα». Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα που παρακολούθησε η κα Ζουγανέλη είναι ένα από τα πολλά αντίστοιχα μεταπτυχιακά προγράμματα που προσφέρονται σε πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου και αλλού, όπου γίνεται εντατική έρευνα για τις μεθόδους και τεχνικές με τις οποίες παιδιά μπορούν να μάθουν με τον καλύτερο δυνατόν τρόπο. Ως προς τις διεπιστημονικές έρευνες που γίνονται σε ΑΕΙ και ερευνητικά ιδρύματα

¹ Lang, Susan, «Η μάθηση της δεύτερης γλώσσας είναι ένα καλό πνευματικό φάρμακο για τα παιδιά: Πορίσματα ερευνών». Physorg.com, Μάιος 13, 2009.

εντός και εκτός Ευρώπης, συγκλίνουν στο ότι οι μαθητές μικρής ηλικίας μαθαίνουν καλύτερα μια ξένη γλώσσα επειδή, μεταξύ άλλων, ο εγκέφαλος, πριν την εφηβεία, έχει την ικανότητα να αξιοποιεί το μηχανισμό ενίσχυσης της μάθησης της μητρικής γλώσσας διευκολύνοντας την ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων και την αφύπνιση της επίγνωσης της λειτουργίας της γλώσσας για νοηματοδότηση.

Το ζήτημα, αν πρέπει ή όχι το παιδί να αρχίζει να μαθαίνει μια δεύτερη γλώσσα στην πρώιμη παιδική ηλικία, είναι ιδιαίτερα επίκαιρο στη χώρα μας επειδή το Υπουργείο Παιδείας ανακοίνωσε ότι εισάγεται από τη φετινή σχολική χρονιά η διδασκαλία της αγγλικής στην πρώτη και δεύτερα δημοτικού. Η απόφαση του Υπουργείου δεν ήταν αυθαίρετη. Καταρχάς, η επιλογή της Αγγλικής βασίστηκε στην κοινή πεποίθηση ότι η αγγλική πρόκειται για την κατεξοχήν διεθνή γλώσσα, ενώ η επιλογή να ξεκινά η εκμάθηση της ξένης γλώσσας τόσο νωρίς στη σχολική εκπαίδευση στηρίχτηκε σε γνωμοδότηση από ειδικούς επιστήμονες οι οποίοι, βάσει της σύγχρονης βιβλιογραφίας (Bondlin & Candelier 1998, Cameron 2001, 2003, Driscoll & Frost 1999, Nikolov & Curtain 2000, 2007, Pinter 2010, Rixon 2000, Sharpe 2001), υποστηρίζουν πως τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την πρώιμη εκμάθηση δεύτερης γλώσσας είναι πολλά. Μεταξύ αυτών:

- ✓ Ευνοείται ιδιαίτερα η ανάπτυξη της ικανότητας κατανόησης και κυρίως παραγωγής προφορικού λόγου, επειδή τα παιδιά έχουν μια τάση να «παίζουν» με τη γλώσσα και τους ήχους της, η οποία τάση περιορίζεται με την πάροδο του χρόνου. Και αυτό επειδή καθώς αναπτύσσονται οι νοητικές διεργασίες και μεταβάλλεται ο ψυχοσυναισθηματικός κόσμος των παιδιών, οι μεγαλύτεροι μαθητές διστάζουν ή ντρέπονται να υιοθετήσουν χαρακτηριστικά στοιχεία του προφορικού λόγου μιας ξένης γλώσσας.
- ✓ Σε μικρές ηλικίες τα παιδιά έχουν περισσότερα κίνητρα για μάθηση αφού τους είναι απολύτως φυσικό να ανταποκρίνονται με ενθουσιασμό στις νέες εμπειρίες και σε τεχνικές επανάληψης, μίμησης, κλπ. που εξυπηρετούν την εκμάθηση.
- ✓ Οι δραστηριότητες που αξιοποιούν φανταστικές ιστορίες, παραμύθια, τραγούδια, παιχνίδια, κτλ. παροτρύνουν τα παιδιά να αντιληφθούν τη γλώσσα ως «όλον», ένα σύνολο από λέξεις και φράσεις που παράγουν νόημα, και διευκολύνουν την προσέγγιση διαθεματικών εννοιών τις οποίες αργότερα, στις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού, τα παιδιά πρέπει να αναλύσουν και να επεξεργασθούν.
- ✓ Καθώς το παιδί ανακαλύπτει έναν άλλον γλωσσικό κώδικα, πέραν της μητρικής του γλώσσας, αποκτά μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αναπτύσσει θετική στάση απέναντι σε άλλες γλώσσες και πολιτισμούς.
- ✓ Η εκμάθηση της άλλης γλώσσας βοηθά το παιδί να συνειδητοποιήσει πώς λειτουργεί η μητρική του γλώσσα επειδή μοιραία τη συγκρίνει με την ξένη.
- ✓ Η μεταφορά στρατηγικών από τη μητρική στην ξένη γλώσσα ενισχύει τις νοητικές διεργασίες και προωθεί τη γλωσσική ανάπτυξη γενικότερα.
- ✓ Η εκμάθηση μιας γλώσσας, πέραν της μητρικής, είναι πηγή πνευματικής απόλαυσης και συμβάλλει στην διεύρυνση του γνωστικού ορίζοντα του παιδιού. Τα γλωσσομαθή άτομα αντιλαμβάνονται καλύτερα όχι μόνο τον ξένο αλλά και το δικό τους πολιτισμό, γιατί παίζουν σε διαδικασίες σύγκρισης και ανάλυσης των φαινομένων και των συμπεριφορών.

Οι πιο πάνω θέσεις αναφέρονται και σε μια μεγάλη μελέτη που έγινε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Edelenbos, Johnstone & Kubanek 2006), η οποία περιλαμβάνει σημαντικές ερευνητικές εργασίες που καταδεικνύουν ότι εκμάθηση μιας δεύτερης ή τρίτης γλώσσας σε πολύ νεαρή ηλικία οδηγεί σε θετικά αποτελέσματα.

Τα πορίσματα των ερευνών όμως δεν είναι γνωστά στο ευρύ κοινό, με αποτέλεσμα να υπάρχει σχετική δυσπιστία από ορισμένους γονείς για το αν πρέπει ή δεν πρέπει να αρχίσουν να μαθαίνουν μια ξένη γλώσσα στο σχολείο από τόσο νωρίς, ενώ ανησυχία εκφράζεται και από ένα ποσοστό δασκάλων. Υπάρχει διάχυτος ένας αόρατος φόβος μήπως η εκμάθηση της ξένης γλώσσας από τόσο νωρίς «κάνει κακό» στα παιδιά, μήπως τους ανακόψει την πορεία της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, μήπως τα μπερδέψει, μήπως τα αλλοτριώσει η ξένη κουλτούρα ή μήπως αναπτύξουν αρνητικά συναισθήματα για το σχολείο. Όμως, ανάμεσα στα άτομα που εκφράζουν φόβους και ανησυχίες είναι και εκείνοι που στέλνουν το παιδί τους στο

Κέντρο Ξένων Γλωσσών της γειτονιάς τους («άλλο πράγμα το φροντιστήριο...» μας λένε), ενώ ταυτόχρονα παραπονιούνται γιατί πρέπει να πληρώνουν από όταν είναι το παιδί τους μικρό μέχρι να μεγαλώσει για να μάθει ξένες γλώσσες. Οι αντιφάσεις τους φυσικά δεν είναι κάτι τόσο παράδοξο. Οι άνθρωποι δεν είναι ειδικοί επιστήμονες και δεν έχουν την κατάλληλη ενημέρωση – έγκυρες πληροφορίες που να μπορούν να εμπιστευθούν.

Η αποτελεσματική διάχυση της πληροφορίας σε μαθητές, γονείς και δασκάλους ως προς τα πλεονεκτήματα της γλωσσομάθειας σε νεαρή ηλικία αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Αυτό επισημαίνει και η Επιστημονική Ομάδα για τη Γλωσσική Εκπαίδευση στην Ευρώπη, η οποία επεξεργάζεται σχέδιο προτάσεων προς τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), με στόχο την ενίσχυση των γλωσσικών προγραμμάτων της Ε.Ε. από το 2013 έως το 2020, στο πλαίσιο της «Πλατφόρμας για την Πολυγλωσσία στην Κοινωνία των Πολιτών» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην Ομάδα ανήκω και εγώ, εκπροσωπώντας την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Εθνικών Ινστιτούτων Γλωσσών και ευχαρίστως δέχτηκα να κάνω εισήγηση, με τελικό αποδέκτη την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σχετικά με τους τρόπους που είναι δυνατόν να προωθηθεί η έρευνα και τα προγράμματα ξένων γλωσσών για παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ε.Ε.

Οι θέσεις της Ευρώπης για την εκμάθηση ξένων γλωσσών

Είναι γνωστό, τόσο στο Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας όσο και στους κύκλους της ξενόγλωσσης εκπαιδευτικής κοινότητας, πως οι ξένες γλώσσες έχουν σήμερα μια καίρια θέση στα σχολικά προγράμματα σπουδών όλης της Ευρώπης. Αυτό είναι αποτέλεσμα μεταξύ άλλων και της συστηματικής προώθησης της πολλαπλογλωσσίας των Ευρωπαίων από το Συμβούλιο της Ευρώπης, αλλά και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία υποστηρίζει ένθερμα την ιδέα μιας πολύγλωσσης Ευρώπης –μιας Ευρώπης που να σέβεται όλες τις γλώσσες όλων των λαών της και τα γλωσσικά δικαιώματα των πολιτών που ζούνε σε αυτές.

Από το 2002 αρκετά προγράμματα της ΕΕ έχουν συμβάλει στην προώθηση της πολυγλωσσίας και έχουν υποστηρίξει ουσιαστικά την ξενόγλωσση εκπαίδευση στο σχολείο από πολύ νεαρή ηλικία. Στο πλαίσιο των σχετικών προγραμμάτων, έχουν δοθεί συγκεκριμένες οδηγίες, συστάσεις και οικονομικά κίνητρα στα κράτη-μέλη ώστε να εισάγουν τη διδασκαλία ξένων γλωσσών από πολύ νωρίς, ενώ δημοσιεύουν ερευνητικά πορίσματα που τεκμηριώνουν ότι η εκμάθηση της ξένης γλώσσας επιδρά θετικά στη σχολική επίδοση των παιδιών και στην προσωπική και την κοινωνική τους ανάπτυξη. Εξάλλου, όπως σημειώνεται και στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (<http://ec.europa.eu/education/languages>), είναι εξαιρετικά σημαντικό το παιδί να αρχίσει να μαθαίνει και άλλες γλώσσες παράλληλα με τη μητρική του από νωρίς διότι «στην πρώιμη παιδική ηλικία μορφοποιούνται οι καθοριστικές συμπεριφορές απέναντι στις άλλες γλώσσες και τους πολιτισμούς, ενώ τίθενται τα θεμέλια για το πώς θα μάθει το παιδί [...]. Οι νεαροί μαθητές αρχίζουν να καταλαβαίνουν σιγά-σιγά την αξία και τις επιρροές του δικού τους πολιτισμού, ενώ αρχίζουν να εκτιμούν και το ξένο, το διαφορετικό [...] και ταυτόχρονα αποκτούν μια πιο ευρεία αντίληψη του κόσμου και της πραγματικότητας γύρω τους [...]».

Οι ξένες γλώσσες στο «Νέο Σχολείο»

Για όλους τους παραπάνω λόγους, το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε να ξεκινήσει πειραματικά σε 800 ολοήμερα σχολεία της χώρας, ειδικό πρόγραμμα εκμάθησης αγγλικής από την Α' και Β' δημοτικού, όπως συμβαίνει σήμερα σε Αυστρία, Γαλλία, Εσθονία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Φινλανδία, Σουηδία, και Νορβηγία. Εάν το εγχείρημα αποδειχθεί επωφελές και κοινωνικά αποδεκτό και σε μας, θα γενικευτεί μέχρι το 2013, ενώ θα μελετηθεί και η πιθανότητα να προσφέρεται πρόγραμμα εκμάθησης της ξένης γλώσσας και στο νηπιαγωγείο, όπως συμβαίνει σήμερα στο Βέλγιο, Ισπανία και Μάλτα. Πέντε ακόμη χώρες ξεκινούν πειραματικά προγράμματα εισαγωγής δεύτερης γλώσσας σε προσχολική ηλικία, ενώ συνεχώς δημοσιεύονται αποτελέσματα ερευνών που αναδεικνύουν τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν τα παιδιά που μεγαλώνουν δίγλωσσα, τρίγλωσσα ή και πολύγλωσσα.

Το Υπουργείο Παιδείας έλαβε υπόψη και άλλα δεδομένα που προέκυψαν από δημοσκοπήσεις και την έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι αρκετά ξεκάθαρο πως το ζητούμενο των νέων και των γονιών τους είναι να μαθαίνουν τα παιδιά τουλάχιστον δυο γλώσσες στο σχολείο. Ολοκληρώνοντας το λύκειο πρέπει, λένε, να ξέρουν πολύ καλά οι μαθητές τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα (συμφωνούν πως αυτή πρέπει να είναι η αγγλική) και να έχουν μάθει αρκετά καλά ακόμη μία ή δύο γλώσσες. Οι περισσότεροι εκφράζουν την άποψη πως για να μάθουν μια γλώσσα καλά οι μαθητές πρέπει να κάνουν μαθήματα εκτός σχολείου, επειδή οι ώρες μελέτης της γλώσσας στο σχολείο δεν αρκούν και επειδή δεν έχουν κίνητρα, όπως π.χ. το να μετράει ο βαθμός τους στο μάθημα της ξένης γλώσσας ή το να εξασφαλίζουν πιστοποίηση γλωσσομάθειας με τα μαθήματα του σχολείου. Τέλος, οι περισσότεροι πιστεύουν πως η γνώση ξένων γλωσσών θα τους βοηθήσει να εξασφαλίσουν σπουδές και δουλειά, καθώς επίσης πως θα τους δώσει την ευκαιρία να κινούνται με μεγαλύτερη άνεση στην Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο για εκπαιδευτικούς, επαγγελματικούς ή για προσωπικούς λόγους.

Αυτά τα ευρήματα αποτέλεσαν εφαλτήριο ώστε να ενισχυθεί η ξενόγλωσση εκπαίδευση στο «Νέο Σχολείο». Έτσι, έχει ήδη σχεδιαστεί ένα ολοκληρωμένο συνεκτικό έργο, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Στο πλαίσιο του έργου αυτού, εκπονείται ένα ενιαίο πρόγραμμα σπουδών για όλες τις γλώσσες του σχολείου και για όλα τα στάδια εκπαίδευσης (δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο), με στόχο τη συνοχή και συνέπεια στην προσφερόμενη γνώση. Με το «Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών Ξένων Γλωσσών», το οποίο προσδιορίζει τι πρέπει να μπορεί να κάνει κάποιος ανάλογα με το επίπεδο γλωσσομάθειάς του, προβλέπεται η υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων διδασκαλίας που αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες και επιχειρούν να συνδέσουν το σχολικό με τον κοινωνικό γραμματισμό. Το νέο αυτό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο «Διαφοροποιημένη ξενόγλωσση εκπαίδευση για το Σχολείο του 21^{ου} αιώνα» επιδιώκει διδασκαλία στο επίπεδο των γλωσσικών γνώσεων και ικανοτήτων των μαθητών και προτρέπει την εξατομικευμένη μάθηση. Φυσικά, η «διαφοροποιημένη ξενόγλωσση εκπαίδευση» σημαίνει πως θα παρέχεται η δυνατότητα επιλογών ώστε να μην είναι υποχρεωμένοι όλοι οι μαθητές να μάθουν τις ίδιες γλώσσες, την ίδια χρονική περίοδο και να έχουν όλοι το ίδιο επίπεδο γλωσσομάθειας. Ο βαθμός της ξένης γλώσσας, κατόπιν σταθμισμένων εξετάσεων θα μετρά στο συνολικό τους βαθμό, ενώ όσοι επιθυμούν θα προετοιμάζονται να δώσουν εξετάσεις για το Κρατικό Πιστοποιητικό – το εθνικό μας σύστημα εξετάσεων γλωσσομάθειας μέσα στο σχολείο.

Σχετική Βιβλιογραφία

- Blondin, C., Candelier, M., Edelenbos, P., Johnstone, R., Kubanek, German, A., Taeschner, T. 1998. *Les langues étrangères dès l'école primaire ou maternelle: quels résultats, à quelles conditions?* Bruxelles: De Boeck.
- Cameron, L. 2001. *Teaching English to Young Learners*. Cambridge University Press.
- Cameron, L. 2003. Challenges in ELT from the expansion in teaching children. *ELT Journal*, 56/4, 388-396
- Driscoll, P.& D. Frost. 1999. *The Teaching of Modern Foreign Languages in the Primary School*, London: Routledge
- Edelenbos, P., R. Johnstone & Kubanek, A. 2006. *The main pedagogical principles underlying the teaching of languages to very young learners: published research, Good practice & Main Principles*, European Commission.
- Johnson, J., & Newport, E. 1989. Critical period effects in second language learning: the influence of the maturational state on the acquisition of English as a second language. *Cognitive Psychology*, 21, 60-99.
- Nikolov, M. & H. Curtain (Eds). 2000. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*. Council of Europe: European Centre for Modern Languages.
- Pinter, A. 2010. *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.
- Rixon, S. 2000. Young learners of English: background and issues. *Modern English Teacher*, 9/4, 5-10.
- Sharpe, K.. 2001, *Modern Foreign Languages in the Primary Curriculum: the what, why and how of early MFL teaching*. London: Kogan Page.